

TANÁRI KOMPETENCIÁKRA ÉS KÉPESÍTÉSEKRE VONATKOZÓ EURÓPAI PRINCÍPIUMOK

Jelen dokumentum a tanárok¹ kompetenciáinak és képezéseinek tárgyában foglalja össze azokat az európai princípiumokat, amelyek az Európai Bizottság és az Oktatási Tanács közös – az *Oktatás és képzés 2010* programban² kijelölt célok eddigi megvalósult eredményeit bemutató, időközi – jelentésében megfogalmazott kihívásokra válaszként kerültek kidolgozásra azzal a céllal, hogy elősegítsék az igényeknek inkább megfelelő, új, nemzeti, illetve regionális szintű politikák kialakítását.

A KÉRDÉS HÁTTERE

A tanárok döntő szerepet játszanak a fiatalok és a felnőtt tanulók tanulási tapasztalatainak támogatásában. Kulcsfontosságú szereplői az oktatási rendszerek fejlődésének és az ahhoz szükséges reformok bevezetésének, hogy az Európai Unió 2010-re a világ legversenyképesebb, tudásalapú gazdaságává váljon. Mára már elfogadott tény, hogy a minőségi oktatás teszi lehetővé a tanulók személyes kibontakozását, kiteljesedését, jobb szociális kompetenciákkal látja el őket, és a munkalehetőségek szélesebb választékát biztosítja számukra. A tanári szakma, amely a szociális inklúzió értékeiből merít, és elismeri, hogy minden egyes tanuló teljesítőkétségének a fejlesztése szükségszerű, fontos hatást gyakorol a társadalomra, és az emberi teljesítőképeség fejlesztésével, illetve a jövő generációinak formálásával lényeges szerepet tölt be benne. Ebből következően az Európai Unióban prioritást kell kapnia a tanárok által betöltött státusnak annak érdekében, hogy a tanárok biztosítsák az egész életen át tartó oktatás és képzés lehetőségét, és ennek megfelelően maguk is építhessék, fejleszthessék karrierjüket.

Úgy kell alakítani a körülményeket, hogy a tanároknak módjuk legyen megfelelni a tudás társadalma által támasztott, folyamatosan változó kihívásoknak, ugyanakkor módjukban álljon az aktív részvétel lehetősége is ebben a fejlődési folyamatban azért,

¹ Itt és a továbbiakban a *tanár* olyan személy, aki egy adott ország törvényei és szabályozása szerint elismert tanári (vagy annak megfelelő) státussal rendelkezik. Az „annak megfelelő” kifejezés azért szükséges, mert egyes országokban előfordulhatnak más titulusokat viselő tanárcsoportok, akik azonban ugyanúgy tanári státust töltenek be. Ebben a kontextusban a tanárok foglalkozhatnak iskoláskort megelőző korú gyermekekkel, általános és középiskolásokkal, valamint felnőtt és szakoktatási alapprogramokban tanulókkal, e programok folyhatnak iskolákban, vállalatoknál vagy oktató/képző szervezeteknél.

² Az *Oktatás és képzés 2010 – Sürgető reformok a liszaboni stratégia megvalósítása érdekében* című jelentésben fogalmazódik meg ajánlasként, hogy bizonyos területeken – beleértve a tanárok és az oktatók számára szükséges kompetenciákat és képezéseket – közös európai princípiumok és referenciák kerüljenek kidolgozásra (prioritásként).

hogy a tanulókat felkészítsék az egész életen át tartó autonóm tanulásra. Ehhez azonban a tanároknak képeseknek kell lenniük arra, hogy egyidejűleg reflektáljanak a tanulási és tanítási folyamatra is, s közben folyamatosan kísérjék figyelemmel a tudományágak új eredményeit, a programok tartalmát, a pedagógia, az innováció, a kutatás, valamint az oktatás szociális és kulturális dimenzióiban. A tanárokat felsőoktatási vagy annak megfelelő szinten kell képzésben részesíteni. Ennek a képzésnek tartós partnerségen, együttműködésen kell alapulnia a felsőoktatási és a hallgatókat későbbiekben alkalmazó intézmények között.

A tanárok kulcsszerepet játszanak abban a felkészítő folyamatban, amelynek során a tanulók az Európai Unió állampolgáraivá válnak. Ezért a tanárokat arra kell képezni, hogy elismerjék és értékeljék a különböző kultúrákat, és emellett át tudják adni az európai állampolgárok által közösen vallott értékeket. A közvetlen tapasztalatszerzés egy másik európai országban jelentős mértékben járulhat hozzá mindezek megvalósulásához. A tagországok között folyó egyeztetés során tehát prioritáshoz kell jutnia az egymás iránt táplált kölcsönös bizalomnak, és ennek jegyében kell elismerni ebben a folyamatban a tanárok szerepét és lehetőségeit.

A tanárok bizonyítottan formálják a társadalmat, de támogatás nélkül nem tudnak eleget tenni ennek a feladatnak. A megfelelő anyagi forrásokkal ellátott koherens nemzeti, illetve regionális politikáknak minden eszközzel támogatniuk kell azt a fajta minőségi képzést, amelyben a társadalom e fontos szereplőit részesíteni kell. Ezeknek a politikáknak az alapképzésre és a folyamatos szakmai továbbképzésre egyaránt koncentrálniuk kell, ugyanakkor be kell illeszkedniük az általános értelemben vett oktatáspolitikai szélesebb kontextusába. A tanárképzés következményei mindenkor jelen vannak a tanulás minőségében, ezért a tanárképzésnek a nemzeti és regionális rendszerek olyan elemévé kell válnia, amely egyúttal az oktatás és képzés minőségének fejlesztését és javítását is célozza.

KÖZÖS PRINCÍPIUMOK

A közös európai princípiumokat – igény szerint – mind nemzeti, mind regionális szinten egyfajta támogató rendszernek célszerű tekintenünk a tanárképzés politikájának kidolgozásában. E princípiumok lendületet adhatnak annak a politikai megközelítésnek, amely az Európai Unióban felmerülő kihívások egész sorára keres megoldásokat, és EU-szerte javíthatja az oktatás minőségét és hatékonyságát.

A közös európai princípiumok a következőkben határozhatók meg:

– *Egyetemi szintű diplomát kívánó szakma:* A minőségi oktatási rendszerek feltétele, hogy a tanárok felsőoktatásban szerzett diplomával vagy annak megfelelő végzettséggel rendelkezzenek. Emellett minden tanárnak lehetőséget kellene adni tanulmányai folytatására a lehető legmagasabb szintig annak érdekében, hogy fejlessze tanítási

kompetenciáit, és a szakmáján belül javítsa előrelépési lehetőségeit. A tanárok oktatása pluridiszciplináris. Ez garantálja, hogy a tanárok és az oktatók rendelkeznek: a) tárgyak ismeretével; b) pedagógiai ismeretekkel; c) képességekkel és kompetenciákkal a tanulók irányítására és támogatására; d) rálátással az oktatás szociális és kulturális dimenziójára. Ez teszi lehetővé, hogy megfeleljenek a tanulók különböző egyéni igényeinek, szükségleteinek. A tanárok képzése annak köszönhetően, hogy a hangsúly a gyakorlati kompetenciákra esik, és tudományos, illetve egyetemi alapokon nyugszik, biztosítja számukra az elvárt kompetenciákat és azt az önbizalmat, ami ahhoz szükséges, hogy felkészülten végezzék munkájukat, és képesek legyenek a birtokukban levő ismeretanyagot megfelelően kezelni.

- *Olyan szakma, amely az egész életen át tartó oktatás és képzés része:* A tanárok szakmai fejlődésének életpályájuk egésze alatt folytatódnia kell, s ezt az igényeknek megfelelően koherens rendszerekkel kell támogatni nemzeti, regionális és/vagy helyi szinten. A tanároknak közvetlenül kell hozzájárulniuk ahhoz a folyamathoz, ami a fiatalok és a felnőttek számára egyaránt lehetővé teszi, hogy autonóm tanulókká váljanak. A tanároknak tudniuk kell, mennyire fontos az új ismeretek elsajátítása, éppen ezért megkülönböztetett figyelemmel kell törekedniük ismereteik megújítására és értékének növelésére az újabb ismeretek által. Teljes elkötelezettséggel kell viszonyulniuk az egész életen át tartó tanulás és képzés folyamatához, és saját karrierjük során nekik maguknak is folyamatosan kell fejlődniük és alkalmazkodniuk a változásokhoz. A tanároknak maguknak is aktívan részt kell venniük szakmai továbbképzésben, amelyet saját rendszerükön belül el kell ismerni.

- *Mobil szakma:* A tanárok alap- és továbbképzési programjának központi eleme a mobilitás, ezért arra kellene bátorítani a tanárokat, hogy szakmai fejlődésük érdekében más európai országokban is dolgozzanak. Az ilyen módon mobilizált személyek státusát el kellene ismerni úgy a fogadó országban, mint az anyaországban, ahol ezt a mobilitást kiemelten kellene értékelni. Ezenkívül biztosítani kellene a mobilitás lehetőségét az oktatási rendszerek különböző szintjei között, és egyidejűleg nyitni más szakmák felé is az oktatási szektoron belül.

- *Partnerségen alapuló szakma:* A tanárképző intézményeknek szoros partnerkapcsolatban, szakmai környezetben kellene együttműködniük az iskolákkal és a képzésszolgáltatókkal. A tanároknak ugyanis munkájuk hatékonysága érdekében tájékozottaknak kell lenniük az aktuális innovációkkal és kutatásokkal kapcsolatban, hogy folyamatosan lépést tudjanak tartani a fejlődő kognitív társadalommal. „Tanulói” szervezetekben is dolgozniuk kellene, mert ezáltal reflektálhatnak saját gyakorlatukra és másokéra, s így helyi szinten közösségi csoportok és szakmai partnerek széles körével működhetnek együtt. A felsőoktatási intézményeknek biztosítaniuk kellene, hogy képzésük aktuális gyakorlati ismeretekkel gazdagodjon.

A fentiekben bemutatott közös princípiumok növelik a tanári szakma vonzerejét, és garantálják státusának elismertségét. Tudatosítják, hogy a tanár – mint egyéniség és mint a társadalmi integráció mozgatója – igen fontos közalkalmazotti szerepkört tölt be. A tanároknak ennek következtében magas színvonalú képzést kell kapniuk, részt kell venniük a folyamatos továbbképzésben, és tudatosan kell fejleszteniük saját kompetenciáikat. Munkájukat korrekt díjazás ellenében kell végezniük.

MŰKÖDŐKÉPES KULCSKOMPETENCIÁKAT!

Az oktatást és képzést mint terminust a lehető legszélesebb értelemben véve kell használni és érteni, ebben a megközelítésben ugyanis túlmutat a tudás társadalmának gazdasági aspektusain, integrálódnak benne a kulturális dimenziók is. Ennek megvalósítása érdekében a tanároknak hatékonyan kellene dolgozniuk a következő három, egymáshoz szorosan kapcsolódó területen:

- Munka az ismeretekkel, a technológiákkal és az információkkal
- Munka a hasonló képességű tanulókkal, kollégákkal és más partnerekkel az oktatás területéről
- Munka a társadalommal és a társadalomban – helyi, regionális, nemzeti, európai és nemzetközi szinten

A tanári munkának valamennyi területen illeszkednie kell az egész életen át tartó oktatás és képzés folyamatába, s az elért eredményeket össze kell hangolni a szakképesítések európai keretrendszerével.³ A szakmai kompetenciák fejlesztésére a teljes szakmai életpálya alatt törekedni kell. Nem várhatjuk el, hogy az alapképzés befejeztével valamennyi tanár valamennyi szükséges kompetenciával rendelkezzen. Az oktatásirányítás számára ugyanakkor fontos feladat annak biztosítása, hogy ezek a kompetenciák kollektívan, intézményi szinten igenis jelen legyenek.

A tanároknak képesnek kell lenniük:

- *az ismeretekkel, a technológiákkal és az információkkal való munkára:* Az információk különféle típusainak széles skáláján kell közvetlenül dolgozni. Képzettségük alapján a tanároknak tudniuk kell hozzájutni az ismeretekhez, képesnek kell lenniük ezeket analizálni, értékelni, reflektálni rájuk, és hatékonyan használva a technológiákat átadni őket. Pedagógiai képesítésük lehetővé teszi, hogy tanulási környezeteket alakítsanak ki és osszanak meg másokkal, szabadon döntve az ismeretek átadásának

³ *Az Oktatás és képzés 2010 – Sürgető reformok a lisszaboni stratégia megvalósítása érdekében* című jelentés hangsúlyozza annak szükségességét, hogy kidolgozásra kerüljön a szakképesítések nemzeti rendszereken alapuló európai keretrendszere. A nemzeti rendszerek nyilvánvalóan koherensek, és teljes körűen lefedik az alap- és továbbképzés különböző szintjeit.

módjáról. Ezek a kompetenciák lehetőséget adnak az innovációra és igénylik a kreativitást. Az információs és kommunikációs technológiákat rugalmasan kell integrálni a tanulásba és a tanításba. A tanároknak közvetlenül kell támogatniuk a tanulókat, orientálni őket az internet felé, ahol információkat kereshetnek és hozhatnak létre. Emellett tanított tárgyukban magas szintű tudással és hozzáértéssel kell rendelkezniük, és a tanulást egész életen át tartó utazásként kell értelmezniük. Gyakorlati és elméleti kompetenciáik lehetővé teszik, hogy saját tapasztalataikat hasznosítva tanuljanak, és pedagógiai tevékenységükben a tanulók igényeinek megfelelően alkalmazzák a tanítás és tanulás stratégiáinak széles skáláját;

- *együttműködni a tanulókkal, a kollégákkal és más partnerekkel:* A tanároknak folyamatosan kell fejlődniük, változniuk egy olyan szakmán belül, amely a társadalmi inklúzió értékein és a tanulók teljesítőképességének fejlődésén alapul. A tanároknak megfelelő ismeretekkel kell rendelkezniük az emberi fejlődésről és önbizalmat kell sugározniuk, ha kommunikálni kezdenek másokkal. Közvetlenül kell dolgozniuk a tanulókkal mint individuumokkal és segíteniük kell abban, hogy a tanulók a társadalom teljes értékű tagjaivá, aktív résztvevőivé váljanak. Ennek érdekében ki kell alakítani és folyamatosan kell fejleszteni a kooperációt mint cselekvési formát, mivel ez növeli a tanulók kollektív intelligenciáját. Fontos, hogy a tanárok együttműködjenek saját kollégáikkal, hogy ezzel is fejlesszék saját tanulási és tanítási teljesítőképességüket;

- *a társadalommal és a társadalomban dolgozni:* A tanárok jelentős szerepet vállalnak abban, hogy a tanulók felkészültek legyenek európai uniós állampolgári szerepükre, figyelnek arra, hogy a fiatalok megértsék az egész életen át tartó tanulás és képzés fontosságát. A tanároknak támogatniuk kell a mobilitást és az együttműködést Európa-szerte, illetve szorgalmazni a más kultúrák megértését és tiszteletét. Ismerniük kell továbbá, hogy mennyiben és mivel járulhat hozzá az oktatás és a képzés a szolidáris, összetartó társadalmak kialakulásában. Részt kell vállalniuk annak az egyensúlynak a megteremtésében, amely a tanulók kulturális különbözőségeinek tudomásulvétele s annak tisztelete, valamint a közös értékek meghatározása között alakul ki. Fontos, hogy megértsék a társadalmi kohézió és a társadalmi kirekesztés forrásait alkotó tényezőket, s emellett a kognitív társadalom erkölcsi dimenzióit is. Képesnek kell lenniük hatékonyan dolgozni a közösséggel, partnereikkel és helyi szinten az oktatásban érintett felekkel – szülőkkel, tanárokkal, képzőintézményekkel és képviselői csoportokkal. Meg kell érteniük, hogy a minőségi oktatás az, ami megadja a tanulóknak a lehetőséget arra, hogy különféle és több munkalehetőség között választhassanak. A tanárokat tapasztalatuk és szakértelmük teszi képessé arra, hogy segítsék a minőségbiztosítási rendszerek kialakítását.

AJÁNLÁSOK A POLITIKAI DÖNTÉSHOZÓK SZÁMÁRA NEMZETI ÉS REGIONÁLIS SZINTEN

E közös európai princípiumoknak megfelelő stratégia megvalósítása érdekében – nemzeti, illetve regionális szinten – a következőket ajánljuk a politikai döntéshozók figyelmébe:

1. A tanároknak felsőoktatásban szerzett vagy annak megfelelő diplomával kell rendelkezniük.
2. A tanárok képzési programjait szét kell osztani a felsőoktatás három ciklusára⁴, hogy ilyen módon jobban megtalálják helyüket az európai felsőoktatásban, valamint abból a célból, hogy a szakmán belül növekedjen a támogatás és a mobilitás lehetősége.
3. Növelni kell az oktatás és képzés területén az új ismeretek fejlesztésére fordítandó gyakorlati és kutatási hozzájárulásokat.
4. Ösztönözni kell a partnerkapcsolatok kialakítását a tanárokat foglalkoztató intézmények, az ipar, a képzési szolgáltatók és a felsőoktatási intézmények között a magas szintű képzés és a hatékony gyakorlat támogatása érdekében; információs hálózatokat kell kialakítani helyi és regionális szinten.
5. A koherens, egész életen át tartó tanulási stratégiák, melyek megfelelő anyagi támogatásban részesülnek és lefedik a formális és nonformális fejlődésre vonatkozó aktivitásokat, elengedhetetlenül szükségesek a tanárok folyamatos szakmai fejlődésének biztosításához. Ezek az aktivitások, melyeknek része a folyamatos továbbképzés a tanított tárgyval és a pedagógiával kapcsolatban, legyenek elérhetők a tanárok számára egész szakmai életpályájukon. A tanárok kapjanak megfelelő elismerést ismereteik folyamatos megújításáért.
6. A szakképzés alap- és továbbképzési fejlesztési programjaiban tartalmilag tükröződnie kell annak, hogy milyen fontos a tanulásban a pluridiszciplináris és kooperatív megközelítés.
7. Kiemelten kell támogatni a tanárok mobilitási projektjeinek megvalósulását, hiszen e projektek az alap- és a szakmai továbbképzés lényeges részei.
8. Biztosítani kell az alap- és a szakmai továbbképzésen, hogy a tanárok ismereteket és tapasztalatokat szerezzenek az európai kooperációról, ez ugyanis biztosítja,

⁴ 1999-ben 29 ország minisztere írta alá a bolognai nyilatkozatot, amely a felsőoktatás európai térségét hivatott kialakítani. Ennek értelmében egy kétciklusú certifikációs rendszer bevezetése van folyamatban. A 2003-ban tartott berlini konferencia kibővítette a részt vevő országok körét 45-re, és a doktori szintű képzést nyújtó programokkal bevezetett egy harmadik ciklust a diplomások számára.

hogy értékeljék és respektálják a kulturális diverzitást, és a tanulókat az EU állampolgáraivá neveljék.

9. Támogatni kell a lehetőséget az európai nyelvek tanulására, beleértve egy speciális szótár kifejlesztését az alap- és a szakmai továbbképzési programok keretében.
10. Ösztönözni kell az Európában szerzett tanári képesítések iránti bizalmat, meg kell teremteni a képesítések átláthatóságát, hogy lehetőség legyen a képesítések kölcsönös elismerésére és a nagyobb arányú mobilitásra.

Forrás: http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture

Összeállította: Tóth Etelka